

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Český jazyk

9. ročník

inovace a zkvalitnění výuky směřující k rozvoji čtenářské a informační gramotnosti

NÁŠ STRÝČEK

zlepšování čtenářské gramotnosti, hledání styčných bodů poetiky humoristické literatury české (Hrabal, Hašek, Neruda...) a romské na textu Margity Reiznerové Náš strýček

vl.znak: UM-ČJ

Náš strýček (*Čalo vodi / Sytá duše, Muzeum romské kultury 2007, též Druhá směna – Jak využívat literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*)

Charakteristika: Hodina (až dvě) literatury v 9. ročníku navazující na učivo o B. Hrabalovi, event. J. Haškovi, romská literatura jako literatura vpravdě podobná linii českého moderního humoristického vyprávění Neruda-Hašek-Hrabal= figurky-Švejk-pábitelé. Cílem je procvičit čtenářské strategie (kompetence k řešení problémů), ukázat, jak se může projevit osobní etnikum autora a jeho sociální postavení v jeho díle, ukázat tvůrčí činnost jako východisko ze sociální krize. Rozvíjí zejména kompetence komunikativní (rozumění textu, diskuze, tvorba...), kompetence sociální a personální (práce ve skupině, na její atmosféře, diskuze...), kompetence občanské (respekt, poučení se, tolerance), schopnost vcítění se. Individuální práce a práce v malých skupinách či dvojicích

Pomůcky: pracovní listy (možno promítat na diaprojektoru), psací potřeby

Postup:

- 1) Po přečtení první ukázky si jako **motivační prvek** žáci vyzkouší **asociace**, slovo Romové je v textu nahrazeno čarou, učitel se až v samotném závěru čtení zeptá žáků, co by na uvedenou čáru doplnili, případně si romské autorství žáci uvědomí v průběhu čtení.

Náš strýček

Chtěla bych vám povědět o jednom hodném člověku. O svém strýčkovi. Říkalo se mu Jankus. Už nám umřel, kéž mu dá Pánbůh lehkou zem. Byl to moc hodný člověk, poctivý, všichni Romové ho měli moc rádi. A on sám taky moc rád chodil mezi mladé.

Otázky:

- **koho si představíš pod spojením *hodný strýček*?**
 - **měl(a) jsi také oblíbeného příbuzného, který už zemřel?**
 - **co jsi na něm/ní obdivoval(a)?**
- 2) Učitel formou **osobního výkladu** vypráví žákům o svých oblíbených postavách vtipných vypravěčů (doporučuji Švejka, strýce Pepina), přidá vzpomínku i smyšlenou o oblíbeném hostu z dětství. Žáci si mají uvědomit, co jsou to **vypravěčské kvality**, v čem spočívá **humor**.

*Jednou jsem ho potkala na Žižkově: „Strýčku, kampak jdete?“
„Jaj, děvenko, hledám svoji ženu. A vy jdete kam?“
„My taky někoho hledáme,“ povídám. „Ty hledáš, my hledáme. Každý hledá svoje.“
„A koho hledáte?“ ptá se strýček.
Podívali jsme se s mužem na sebe a on povídá: „Ale, koupili jsme jehně a hledáme, kdo by nám ho zabil,“
„A vy to neumíte?“ Hned nám začal povídat, jak se zabíjí takové jehně.
„Proč byste nám to tady vykládal, pojdte, strýčku, s námi, a zabijete nám ho vy.“ Těšili jsme se, že budeme poslouchat, jak strýček povídá pohádky, protože uměl dělat legraci a uměl překrásně vyprávět. Nemuseli jsme mu říkat dvakrát, hned šel s námi. Bydleli jsme kousek za Prahou, měli jsme tam dům.*

Otázky:

- **jaké hosty máte nejradši?**
- **vzpomenete si na nějakou vtipnou rodinnou historku?**
- **v čem spočívá podstata jejího vtipu?**

3) rekapitulace přečtené části textu a předjímání

Otázky:

- **které postavy v textu doposud vystupovaly?**
- **kde se děj odehrává?**

Dovezli jsme strýčka k sobě domů, muž šel pro vodku, já jsem uvařila, strýček se najedl, napil a povídá: „A kde máte to jehně?“

A muž na to: „Někde se asi ještě pase.“

Dobře. Popíjeli jsme dál a strýček nám začal vyprávět, jak se žilo dřív, a my jsme ho poslouchali celým srdce, celou duší, protože ve vyprávění nad něj nebylo. Kam se na něj hrabala televize, kam se na něj hrabal rozhlas. Za chvíli se zase ptá: „Tak kde máte to jehně?“

„Jen, strýčku, ještě zůstaňte, kdo ví, kde je, jen nám ještě chvíli vyprávějte, jak bylo dřív.“

A strýček zase vykládal dál, ale už taky pokukoval po dveřích, protože nepřišel jen kvůli nám, ale taky kvůli jehněti. „No tak, lidi, kde je to jehně?!“

Jen to dořekl, otevřely se dveře: „Už jsem tady!“ Jenže to nebylo žádné jehně, ale můj švagr.

Začali jsme se smát. Strýček pochopil, že jsme si z něj udělali legraci. Povídá: „Tak já už půjdu.“

„Ještě nechodte, strýčku, posadte se ještě na chvíli, vyprávějte nám ještě chvíli.“

Otázky a úkoly:

- jak se teď asi strýček cítí?
- co bys na jeho místě udělal?
- co si myslíš, že udělá on?

- 4) (ne)oprava mínění, po přečtení předchozí ukázky si žáci udělají představu na reakci na nezapný/kanadský žert, po přečtení následující mají případně změnit názor, otázky jsou mírně manipulativní, mohou zavést k falešným předpokladům, nutnost reflexe!

„Jdu, jdu, protože ta moje je úplně blázen. Koupila někde dva kartony kuřat, že prý se slevou. A přitom jsme doma sami dva. Co s nima budeme dělat? Upeče je a pak je vyhodí.“

Muž mu povídá: „Tak to bysme k vám mohli přijít.“

„No vidíš, to je pravda! Zítra je sobota, tak přijďte, uděláme vám hostinu.“

Věty k doplnění:

Na strýčkově reakci mě překvapilo, že...

Připomíná mi (to) ...

Divím se, že...

- 5) hlavní myšlenky textu, osnova, osobnost autora, „romská otázka“

Druhý den jsem ani nevařila a vyrazili jsme, vzali jsme s sebou ještě tetičku. K strýčkovi to od nás bylo pěkný kus cesty, bydlel až v Bohnicích, v paneláku. Dorazili jsme k nim přesně v poledne. Zvoníme, čekáme, že nám přijdou otevřít. A hned přijde. Nikdo ale nejde. Máma povídá: „Asi si jen někam odskočil. Víš přeci, že přijdeme, tak na něj počkáme.“

Čekali jsme jednu hodinu, čekali jsme druhou, a ten chlap nejde a nejde. Hlady nám kručelo v břiše, tetička už necítila nohy. Máma pochopila: „Tak to on si z nás vystřelil.“ Celí hladoví jsme se vrátili zase domů. Asi za týden – koukám, kdo to k nám nejde? Strýček. Už ode dveří se smál. Povídá: „Vy jste na mě čekali? Musel jsem odejít, ale ty kuřata jsem vám poslal poštou, v balíku. Už jste ho dostali? Ještě ne? To ho museli ztratit. Škoda, škoda, protože se ženě moc povedly. To vám je asi snědli gádžové.“

Povídám mu: „Strýčku, vy jste nás ale nachytl!“

Rozesmál se. „Kdo ví, možná, že si ty moje kuřata teď někde hezky vykládají pohádky s tím vaším jehnětem.“ To už jsme se smáli všichni.

Otázky a úkoly:

- předpokládal(a) jsi podobný závěr?
- zlobí se na konci na sebe zúčastnění? proč?
- jaká je podle tebe hlavní myšlenka textu? přináší ponaučení? jaké?
- napiš v souladu s úryvkem pětibodovou osnovu textu
- co jsi se dozvěděl(a) o autorce textu? může jít o příběh ze života?
- jaké je autorka národnosti? podle čeho tak soudíš?

6) životopis autorky – domácí úkol, vytváření domněnek na základě kusých informací v kombinaci s vlastními znalostmi, úsudkem

Margita Reiznerová

1945 (Malý Bukovec, okres Bardejov, Slovensko)

Margita Reiznerová se narodila na východním Slovensku jako jedno z jedenácti dětí, od útlého dětství žila v Praze, kam se po válce celá rodina ze Slovenska přestěhovala. Později (v polovině 80. let 20. století) členové její rodiny vytvořili jádro romského folklorního souboru *Perumos* (Hrom), v němž Margita Reiznerová účinkovala jako sólistka. Soubor se zúčastnil také několika zahraničních přehlídek.

Margita Reiznerová, jedna z velmi výrazných postav romského literárního hnutí v ČR, tvoří od konce 80. let 20. století, píše poezii i prózu. Začala psát v romštině, povzbuzena příkladem romské spisovatelky Tery Fabiánové. Hojně publikovala periodicky, knižně vydala útlý výbor z prozaické tvorby *Kaľ i- Paramisa / Kaľi – Pohádky* (1992) a sbírku poezie *Suno / Sen* (2000). V roce 1991 spoluzaložila družení romských autorů, kterému později sama předsedala. Stála u zrodu nakladatelství *Romaňi čhib* (Romský jazyk), které na začátku 90. let 20. století vydalo práce několika romským spisovatelům (první z nich pouze romsky, později v česko-romské edici). V 90. letech 20. století též spoluzakládala romské časopisy *Amaro lav* (Naše slovo) a *Romano ondalos* (Romské zrcadlo), kde působila jako redaktorka. V polovině 90. let 20. století spolu s rodinou emigrovala do Belgie, kde žije dodnes.

Margita Reiznerová vyrostla v prostředí, kde bylo vyprávění každodenní součástí života, způsobem zábavy a společenského vyžití. Takto na jejich otce a dětství strávené v Praze vzpomínala sestra Margity Reiznerové Helena Demeterová, sama autorka krátkých fantaskních próz:

Večer co večer se u nás doma (v pražských Modřanech) scházeli Romové a povídaly se pohádky. Náš tatínek vyprávěl historky, nad kterými každý žasl. Ptali se ho: „Člověče, a kde se tohle stalo?“ „Tam a tam,“ odpovídal tatínek. Ve skutečnosti si všechno sám vymýšlel. Číst a psát neuměl, ale fantazií ho nikdo nepředčil. My děti jsme jeho příběhy milovaly. (...) Náš tatínek byl vlastně skrytý spisovatel, který se spisovatelem nestal jen proto, že neuměl psát.

(H. Demeterová, Kale ruží / Černé růže, Krajské kulturní středisko v Hradci Hrálové, 1990, s.97)

Pohádkové motivy a legendy jsou také součástí tvorby Margity Reiznerové. Jiné její povídky se týkají dobově aktuálních témat souvisejících s postavením Romů ve společnosti. V básních kromě intimnějších témat zaznívá též jistá dobová angažovanost a snaha o povzbuzení Romů samotných k většímu zájmu a aktivitě ve věcech veřejných, aktuální na počátku 90. let 20. století. Takto se Margita Reiznerová sama vyjádřila k dalšímu tématu, které se v její prozaické i poetické tvorbě objevuje:

Všem lidem chci říct, aby si cenili života a měli soucit s tou naší černou Zemí, která nám dává jíst. Mnoho lidí kouká jenom na to, aby měli. Aby měli čím dál víc. Jenomže se říká: kdo chce moc jíst, nikdy nebude sytý, dřavý sud se nikdy nenaplní. Každý od Země jenom bere, ale co jí dáváme zpátky? Někdy je mi těžko, když se zamyslím nad tím, co s námi bude, nebudeme-li si umět vážit života. Co bude s lidstvem?

(M. Reiznerová, Kale ruží / Černé růže, krajské kulturní středisko v Hradci Králové, 1990, s. 107)

Otázky a úkoly:

- vymysli si tři možné důvody, proč mohla emigrovat (romská aktivistka ztratila víru v možnou změnu v postavení Romů, šla za lepším, necítila se tu dobře...)

PRACOVNÍ LISTY:

1)

Náš strýček

Chtěla bych vám povědět o jednom hodném člověku. O svém strýčkovi. Říkalo se mu Jankus. Už nám umřel, kéž mu dá Pánbůh lehkou zem. Byl to moc hodný člověk, poctivý, všichni _____ ho měli moc rádi. A on sám taky moc rád chodil mezi mladé.

Otázky a úkoly:

- 1) koho si představíš pod spojením *hodný strýček*?
- 2) měl(a) jsi také oblíbeného příbuzného, který už zemřel?
- 3) co jsi na něm/ní obdivoval(a)?
- 4) v průběhu čtení doplň chybějící slovo

2)

Jednou jsem ho potkala na Žižkově: „Strýčku, kampak jdete?“

„Jaj, děvenko, hledám svoji ženu. A vy jdete kam?“

„My taky někoho hledáme,“ povídám. „Ty hledáš, my hledáme. Každý hledá svoje.“

„A koho hledáte?“ ptá se strýček.

Podívali jsme se s mužem na sebe a on povídá: „Ale, koupili jsme jehně a hledáme, kdo by nám ho zabil,“

„A vy to neumíte?“ Hned nám začal povídat, jak se zabíjí takové jehně.

„Proč byste nám to tady vykládal, pojdte, strýčku, s námi, a zabijete nám ho vy.“ Těšili jsme se, že budeme poslouchat, jak strýček povídá pohádky,

protože uměl dělat legraci a uměl překrásně vyprávět. Nemuseli jsme mu říkat dvakrát, hned šel s námi. Bydleli jsme kousek za Prahou, měli jsme tam dům.

Otázky:

- **jaké hosty máte nejradši?**
- **vzpomenete si na nějakou vtipnou rodinnou historku?**
- **v čem spočívá podstata jejího vtipu?**

3)

Otázky:

- **které postavy v textu doposud vystupovaly?**
- **kde se děj odehrává?**

Dovezli jsme strýčka k sobě domů, muž šel pro vodu, já jsem uvařila, strýček se najedl, napil a povídá: „A kde máte to jehně?“

A muž na to: „Někde se asi ještě pase.“

Dobře. Popíjeli jsme dál a strýček nám začal vyprávět, jak se žilo dřív, a my jsme ho poslouchali, celým srdce, celou duší, protože ve vyprávění nad něj nebylo. Kam se na něj hrabala televize, kam se na něj hrabal rozhlas. Za chvíli se zase ptá: „Tak kde máte to jehně?“

„Jen, strýčku, ještě zůstaňte, kdo ví, kde je, jen nám ještě chvíli vyprávějte, jak bylo dřív.“

A strýček zase vykládal dál, ale už taky pokukoval po dveřích, protože nepřišel jen kvůli nám, ale taky kvůli jehněti. „No tak, lidi, kde je to jehně?!“

Jen to dořekl, otevřely se dveře: „Už jsem tady!“ Jenže to nebylo žádné jehně, ale můj švagr.

Začali jsme se smát. Strýček pochopil, že jsme si z něj udělali legraci. Povídá: „Tak já už půjdu.“

„Ještě nechodte, strýčku, posadte se ještě na chvíli, vyprávějte nám ještě chvíli.“

Otázky a úkoly:

- **jak se teď asi strýček cítí?**
- **co bys na jeho místě udělal?**
- **co si myslíš, že udělá on?**

4)

„Jdu, jdu, protože ta moje je úplně blázen. Koupila někde dva kartony kuřat, že prý se slevou. A přitom jsme doma sami dva. Co s nima budeme dělat? Upeče je a pak je vyhodí.

Muž mu povídá: „Tak to bysme k vám mohli přijít.“

„No vidíš, to je pravda! Zítra je sobota, tak přijďte, uděláme vám hostinu.“

Věty k doplnění:

Na strýčkově reakci mě překvapilo, že...

Připomíná mi (to) ...

Divím se, že...

5)

Druhý den jsem ani nevařila a vyrazili jsme, vzali jsme s sebou ještě tetičku. K strýčkovi to od nás bylo pěkný kus cesty, bydlel až v Bohnicích, v paneláku.

Dorazili jsme k nim přesně v poledne. Zvoníme, čekáme, že nám přijdou otevřít. A hned přijde. Nikdo ale nejde. Máma povídá: „Asi si jen někam odskočil. Ví přeci, že přijdeme, tak na něj počkáme.

Čekali jsme jednu hodinu, čekali jsme druhou, a ten chlap nejde a nejde. Hlady nám kručelo v břiše, tetička už necítila nohy. Máma pochopila: „Tak to on si z nás vystřelil.“ Celi hladoví jsme se vrátili zase domů. Asi za týden – koukám, kdo to k nám nejde? Strýček. Už ode dveří se smál. Povídá: „Vy jste na mě čekali? Musel jsem odejít, ale ty kuřata jsem vám poslal poštou, v balíku. Už jste ho dostali? Ještě ne? To ho museli ztratit. Škoda, škoda, protože se ženě moc povedly. To vám je asi snědli gádžové.“

Povídám mu: „Strýčku, vy jste nás ale nachytl!“

Rozesmál se. „Kdo ví, možná, že si ty moje kuřata teď někde hezky vykládají pohádky s tím vaším jehnětem.“ To už jsme se smáli všichni.

Otázky a úkoly:

- předpokládal(a) jsi podobný závěr?
- zlobí se na konci na sebe zúčastnění? proč?
- jaká je podle tebe hlavní myšlenka textu? přináší ponaučení? jaké?
- napiš v souladu s úryvky pětibodovou osnovu textu
- co jsi se dozvěděl(a) o autorce textu? může jít o příběh ze života?
- jaké je autorka národnosti? podle čeho a od jaké části tak soudíš?

6)

Margita Reiznerová

1945 (Malý Bukovec, okres Bardejov, Slovensko)

Margita Reiznerová se narodila na východním Slovensku jako jedno z jedenácti dětí, od útlého dětství žila v Praze, kam se po válce celá rodina ze Slovenska přestěhovala. Později (v polovině 80. let 20. století) členové její rodiny vytvořili jádro romského folklorního souboru *Perumos* (Hrom), v němž Margita Reiznerová účinkovala jako sólistka. Soubor se zúčastnil také několika zahraničních přehlídek.

Margita Reiznerová, jedna za velmi výrazných postav romského literárního hnutí v ČR, tvoří od konce 80. let 20. století, píše poezii i prózu. Začala psát v romštině, povzbuzena příkladem romské spisovatelky Tery Fabiánové. Hojně publikovala periodicky, knižně vydala útlý výbor z prozaické tvorby *Kaľ i- Paramisa / Kaľi – Pohádky* (1992) a sbírku poezie *Suno / Sen* (2000). V roce 1991 spoluzaložila družení romských autorů, kterému později sama předsedala. Stála u zrodu nakladatelství *Romaňi čhib* (Romský jazyk), které na začátku 90. let 20. století vydalo práce několika romským spisovatelům (první z nich pouze romsky, později v česko-romské edici). V 90. letech 20. století též spoluzakládala romské časopisy *Amaro lav* (Naše slovo) a *Romano ondalos* (Romské

zrcadlo), kde působila jako redaktorka. V polovině 90. let 20. století spolu s rodinou emigrovala do Belgie, kde žije dodnes.

Margita Reiznerová vyrostla v prostředí, kde bylo vyprávění každodenní součástí života, způsobem zábavy a společenského vyžití. Takto na jejich otce a dětství strávené v Praze vzpomínala sestra Margity Reiznerové Helena Demeterová, sama autorka krátkých fantaskních próz:

Večer co večer se u nás doma (v pražských Modřanech) scházeli Romové a povídaly se pohádky. Náš tatínek vyprávěl historky, nad kterými každá žasl. Ptali se ho: „Člověče, a kde se tohle stalo?“ „Tam a tam,“ odpovídal tatínek. Ve skutečnosti si všechno sám vymýšlel. Číst a psát neuměl, ale fantazií ho nikdo nepředčil. My děti jsme jeho příběhy milovaly. (...) Náš tatínek byl vlastně skrytý spisovatel, který se spisovatelem nestal jen proto, že neuměl psát.

(H. Demeterová, *Kale ruží / Černé růže*, Krajské kulturní středisko v Hradci Králové, 1990, s.97)

Pohádkové motivy a legendy jsou také součástí tvorby Margity Reiznerové. Jiné její povídky se týkají dobově aktuálních témat souvisejících s postavením Romů ve společnosti. V básních kromě intimnějších témat zaznívá též jistá dobová angažovanost a snaha o povzbuzení Romů samotných k většímu zájmu a aktivitě ve věcech veřejných, aktuální na počátku 90. let 20. století. Takto se Margita Reiznerová sama vyjádřila k dalšímu tématu, které se v její prozaické i poetické tvorbě objevuje:

Všem lidem chci říct, aby si cenili života a měli soucit s tou naší černou Zemí, která nám dává jíst. Mnoho lidí kouká jenom na to, aby měli. Aby měli čím dál víc. Jenomže se říká: kdo chce moc jíst, nikdy nebude sytý, dřavý sud se nikdy nenaplní. Každý od Země jenom bere, ale co jí dáváme zpátky? Někdy je mi těžko, když se zamyslím nad tím, co s námi bude, nebudeme-li si umět vážit života. Co bude s lidstvem?

(M. Reiznerová, *Kale ruží / Černé růže*, krajské kulturní středisko v Hradci Králové, 1990, s. 107)

+ *Druhá směna – Jak využívat literaturu Romů ve výuce na 2. stupni ZŠ*

Otázky a úkoly:

- vymysli si tři možné důvody, proč mohla emigrovat